

ÇEVRE, SAVAŞ ve EDEBİYAT BAĞLAMINDA KIBRIS RUM ŞİİRLERİNİN ÇÖZÜMLENMESİ

Elmira MEMMEDOVA KEKEÇ*

Özet: Edebiyat çevre sorumluluğunun algılanma araçlarından ve ekoeleştiri anlayışı bu bağlamda şekillenmiştir. Sanayileşme döneminden başlayarak çevre sorunlarının giderek artmasını dünyanın çeşitli bölgelerinde çıkan savaşlar daha da tetiklemiş ve ekosisteme kimyasal zararlar vurulmakla birlikte biyosferde de canlıların ölümüne neden olunmuştur. Savaş sadece insanların birbirlerini öldürmesi değil, aynı zamanda biyosferdeki diğer canlıların da mahvolmasıyla sonuçlanan bir eylemdir. Savaş aynı zamanda insanlar arasında anlaşılmazlıkların oluşma sebebidir ve bu çatışmalar çevresel sorunların çözülmemeye nedenlerinden olabilmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs adasında 20. yüzyılda EOKA'nın ENONIS kışkırtmalarıyla 1950'li yıllarda başlanan savaş günümüze kadar çevresel sorunları da kendisiyle getirmiştir. Bu sorunlar adanın hem Türk, hem de Rum şairleri tarafından farkedilerek şiirlerin konusuna dönüştürülmüştür. Kıbrıs Rum şairleri çevre, savaş ve edebiyat üçgenindeki sorunları yeşil ve su metaforuna ilişkin sembollerle okurlara aktarmış, gündeme getirmişlerdir. Şiirlerde Yeşil Hattın çevrelediği ekolojik sorunlar başta olmakla göç ve savaş bağlamında adada su sorunu daha çok dile getirilmiştir. Bilindiği üzere Kıbrıs adası Güneş enerjisinin fazla ısırdığı ve bu nedenle de susuzluk sorununun yaşandığı bir bölge gibi çevresel sorunları yaşandığı arazi olarak yer almıştır. Savaş ise su kaynaklarının kullanımını olumsuz yönde etkileyen ve çevresel sorunları artıran bir felaket olmuştur. Suyu yönlendirme, endüstri, belediye ve tarımsal kaynakların neden olduğu kirlilik gibi etkenlerin yanı sıra bazı su kaynaklarının Kuzeyde, bazılarının ise Güneyde kalması da çevresel sorunları etkilemiş ve şiirlerde bu sorun konu edinilmiştir. Bundan başka Kıbrıs Rum şairleri biyoçeşitliliğin korunmasına yönelik dizeler de kaleme almışlardır.

Anahtar Kelimeler: Kıbrıs, Rum, Türk, çevre, savaş, ekoeleştiri

In the Context of Environment, War and Literature Analysis of Greek Cypriot Poetry

Abstract: Literature is a means of comprehending environmental responsibility, and the concept of ecocriticism was formed in this context. Since the period of industrialization, the wars that have taken place in different parts of the world have exacerbated environmental problems, caused chemical damage to the ecosystem and led to the death of living creatures in the biosphere. War is an activity that results not only in the killing of human beings, but also in the destruction of other living things in the biosphere. War is also the cause of misunderstandings between people, and these conflicts can lead to unresolved environmental problems. In this context, the war that started on the island of Cyprus in the 1950s with the attempts of ENONIS (unification with Greece) by the terrorist organization EOKA in the 20th century has caused environmental problems to this day. These problems became the subject of poetry by both Turkish and Greek poets on the island. Cypriot-Greek poets put the problems of the triangle of environment, war and literature on the agenda with the symbols of green and the metaphor of water. The poems address the environmental problems associated with the Green Line, as well as the problem of water on the island in the context of migration and war. As it is known, the island of Cyprus is a land of environmental problems, such as a region where the sun's energy overheats and therefore there is a problem of thirst. The war has been a disaster, affecting the use of water resources and exacerbating environmental problems. In addition to factors such as the alteration and pollution of water from industrial, municipal and agricultural sources, the location of some water resources in the North and some in the South has affected environmental problems, and this problem is mentioned in the poems. Furthermore, it is worth noting that Greek Cypriot poets have also composed poems with the aim of preserving biodiversity.

Key Words: Cyprus, Greek Cypriot, Turkish, environment, war, ecocriticism.

Giriş

Savaş her zaman çevreye karşıdır. Ölçütüne rağmen bütün savaşlar sadece insanları değil, Yeryüzündeki tüm canlıları, biyosferi mahvetmeye hesaplanmıştır. Eski zamanlarda ok ve yayla, kılıç ve kalkanla savaşın yapıldığı dönemlerde insanlar sadece birbirlerini öldürmeye mahkumduysa ateşli silahların keşfinden sonra Yeryüzündeki bütün canlıları öldürebilecek teknikler ve teknolojiler geliştirilmiştir. Savaş, insanın dünyanın doğallığını bozmaya yönelmiş en büyük faaliyetidir. İklim değişikliği, toprak erozyonu, zehirli atıklar, asit yağmurları gibi çevresel sorunların yanısıra nükleer savaş tehlikesi beşeriyet tarihinde en

* Prof. Dr., Bakü Avrasya Üniversitesi, Azerbaycan ve Dünya Edebiyatı Bölüm Başkanı; Hazar Üniversitesi, Diller ve Edebiyatlar Bölümü, mamedovaelmira4@gmail.com, ORCID NO: 0000-0002-3445-1569

büyük ekolojik felaketlerin habercisidir. Nükleer kazalarla birlikte giderek artan nükleer savaş tehditleri de Yeryüzünü kendi yörüngesinden çıkartabilecek güçtedir. 26 Nisan 1986 tarihine tesadüf eden Çernobil Faciası, 11 Mart 2011 tarihli Fukuşima I Nükleer Santrali kazaları insanlık tarihinde bilimin doğaya ve insan varlığına karşı yöneldiği en büyük felaketlerdir ve yıllar geçse de hidrojen patlamalar sonucunda oluşan aşırı radyasyonlarla çevresel felaketler hala da devam etmekte, Yeryüzündeki canlı varlıkları etkilemekte ve kanserojen etkilerini sürdürmektedir. Özellikle de Çernobil ve çevresi artık dünyanın “hortlak bölgesi” olarak tanımlanmaktadır.

Günümüzde çevre krizinin giderilmesinde doğaya insanın yaklaşımının değiştirilmesinde edebiyatın, yazılı metinlerin de büyük rolü olacağına inanılmaktadır. Ufuk Özdağ'a göre, “yeryüzünün kurtuluşu, yörelerin flora ve faunasını, çevre tarihini, ekolojik süreçleri anlatan eserlerin kaleme alınmasından, insanları yaşadıkları yörelere bağlayacak eserlerin yaygın olarak okunup iyi anlaşılmasından geçiyor. Bu eserler bizi sadece düşünmeye sevk etmiyor, aynı zamanda harekete geçiriyor” (2017: 3). Bu eserler aracılığıyla çevre farkındalığı bilincinin oluşmasına umut eden şairler ve yazarlar, 21. yüzyıl insanını hem çevresel sorunlardan haberdar etmek, hem de dünyayı ve doğayı koruma bilincini güçlendirmek, çevre duyarlılığını oluşturmak amacıyla metinlerde ekolojik vurguların altını çizmektedirler. Bu bağlamda Kıbrıs adasında 20. yüzyılda gelişen olaylar, 1950'li yıllardan başlayarak Rumların EOKA adlı terör örgütünün elinde alet olmaları, Makarios gibi ünlü bir din adamının adada yaşayan Türklere karşı olumsuz ve düşmanca tavrı, hatta Cumhurbaşkanı olduğu dönemlerde ENOSİS önünde engel olarak gördüğü Kıbrıs Türk halkının adadaki varlığını ortadan kaldırma eylemleri, katliamlar, Yunanistan'a birleşmek için seslendirilen sloganlar ve nihayetinde Türklerin soykırımı, Grivas gibi bir insan katilinin yıllarca adada Türklere karşı verdiği ölüm kararları, hatta araştırmacılarca ENOSİS yanlısı olmayan Rumları da cezalandırması gibi savaş olguları Kıbrıs adasında insan/insan kaynaşmasını bozduğu gibi insan/doğa birliğini de etkilemiştir. Savaş döneminde milli duyguların daha geniş ölçüde yer aldığı Kıbrıs Türk şiirinde Barış Harekatından sonra zamanla Kıbrıs sorununun uluslararası politik masalarda yıllarca yer alması ve çözülmemesi şair ve yazarların da meseleye yaklaşımının değişmesine neden olmuştur. Milli kimlik ve vatan konusu Kıbrıs şiirinde giderek arka plana itilmiş ve daha güncel bir sorun – adalı kimliği ve yeni bakış süreci ortaya çıkmış, bu sorun aynı zamanda çevre eleştirisi bağlamında sunulmaya çalışılmıştır. Bildiride Kıbrıslı Rum şairlerinin Türkçeye aktarılmış şiirlerinden hareketle çevresel bağlamda savaşın zararları ele alınmıştır. Pantelis Mekanikos, Teodosios Nikolayu, Eli Peonidu, Niki Marangu, Lefkos Zafiriou, Yorgo Hristodoulis gibi şairlerin değişik şiirlerinden hareketle Kıbrıs adasında savaşın doğanın bütünlüğünü bozmasından, doğal kaynakların çevresel sorunlarından, savaşların yeşil dünyanın dengesinin bozulmasındaki rolünden, ekosistemin bir parçası olan insanın egosentrik yaklaşımla ekolojik felaketlere neden olmasından, XX. yüzyılda adadaki savaş ve göç sürecinin tüm canlıları etkilemesinden, Yeşil Hattın yeşillikleri etkilemesinden vd. konulardan bahsedilmiştir.

Şiirlerde Yeşil Metaforunun Çevresel Anlamları: Kıbrıs adası genel olarak şiirlerde yeşil metaforuyla verilmektedir. Adaya ilişkin birçok şiir ve kitap başlıklarında da bunu gözlemlemek mümkündür. Kıbrıs adasının Birinci ve İkinci Dünya Savaş alanlarından uzak olması, aynı zamanda adada kimyasal fabrikaların fazla olmaması, bölgenin doğallığını koruyan etkenler sırasında yer almıştır. Fakat yukarıda kaydettiğimiz gibi İngiliz yönetimi döneminde adada Rumların Yunanistan'a birleşmek – ENOSİS arzuları EOKA adlı örgüt tarafından kışkırtılmış ve adada savaş başlamıştır. Savaş ise insan ölümlerine, göçlere sebep olduğu, yeşil adada huzuru kaçırdığı kadar çevresel sorunlara da neden olmuştur. Böylece ada şiirinde yeşil metaforu artık sadece doğanın güzelliğini ve canlılığını değil, çevresel sorunları da ifade eden bir mecaza dönüşmüştür.

Pantelis Mekanikos'un "Öldürülen Bir Türk Çocuğuna Ağıt" adlı şiirinde savaşın çevreye verdiği zararlar şair tarafından birçok retorik sorular örneğinde betimlenmiş, petrol, maden ve yeni doğal kaynaklar uğruna hayatları tamamen değersizleşen insanların cesetlere dönüşmesine itiraz bildirilmiştir:

*Şairin sesi
Bu yıl da soruyor
Petrol tüccarlarına,
Ceset tacirlerine
Stretson`a:*

- "Filiz verdi mi geçen yıl bahçene

Ektiğin ceset? Çiçek açacak mı bu yıl?" (Kıbrıslırum, 2010: 29)

Özellikle de doğanın filizlenmesi – yeşil dünyanın canlanması zamanı çıkan savaşların çevresel felaketlere neden olması sorunu şair tarafından "ceset ekimi" mecazıyla şiirselleştirilmiştir. İnsanın doğaya müdahalesi onun "Gidiş" adlı şiirinde de dile getirilmiştir.

*Ötede, tarlalarda yaban ağaçları aşıyorlar
Gün gelince meyvelerini toplamak için.
Çiçek açan bir badem ağacı var ruhumda
Ve köklerinin gıcırdadığını duyuyorum bazen,
Bazense gürlüyor orman. Sakin ol
Ey uğursuz*

Deniz. (Kıbrıslırum, 2010: 31)

Bu mısralarda insanın ormana – doğanın doğal şekline müdahale etmesi daha çok verimlilik edinilmesi yönünde bir faaliyeti olarak betimlenmiştir. Genelde aşılama zamanı kimyasal maddeler kullanılmakta ve bu da savaşta olduğu kadar tabiata zarar vermektedir. Şairin ruhundaki badem ağacı ise doğanın simgesidir ve insanın müdahaleleriyle kökleri gıcırdayan bütün ağaçları tehlike beklediğinden haber vermektedir. Deniz ise şiirde eskatolojik sonucu hatırlatan bir mecaz – felaket habercisidir. "Çevreci eleştiri, dünya kültürlerine tarihsel, dinsel, felsefi ve toplumsal nedenlerle nüfuz etmiş olan, insanın doğadaki tek ve en değerli varlık olduğu yolundaki görüşü reddederek insanın olduğu kadar doğal çevrenin ve diğer canlıların da hakları olduğu görüşünü öne çıkarmaktadır". (Özdağ, 2017: 32) Bu bağlamda şairin ruhu ekosisteme karşı tehditlerden tedirgindir ve bütün doğaya "meyve"/ "ürün" / "kâr" gözüyle bakan insanları sorgulamaktadır. Bu bağlamda Teodosios Nikolayunun "Bahar" şiirinde de yılan imgesiyle savaş ve çevre sorununa değinilmiş, çiçeklenen, yeşillenen "buralarda"/Güney Kıbrıs'ta taşların duvarların bile binbir renge boyanmasından, ince dağlalesinin bile çalı labirintinin içinden yolunu bulabilmesinden fakat bütün bunların fonünde Yeşil Hatla ikiye bölünmüş ada insanların çözüm bulamamasından yakınılmıştır:

*Bizim buralarda baharda çiçeklenir taş duvar
Ve şarkısını söyler binbir renkte.
Başını dışarıya çıkartır yılan
Kapkara güzelliğinin dehşetini çözer
Kokuların yüküyle ağırlaşmış
Gömleğini değiştirir ara sıra.
Bilge bir tavırla uzatır ince bedenini dağlalesi
Dikenli çalı labirintinin içinden yolunu bularak
Büyütür taçyarpaklarını yaşamın tatlı esintisine.*

*Ve merak ederim: acaba biz
Hiç bulabilecek miyiz yolumuzu,
Ustaca toplanıp dikenli teller içerisinden,*

Çıkabilecek miyiz tutsaklığımızın karanlık labirintinden? (Kıbrıslırum, 2010: 39)

Egosentrik düşünceye göre ekosistemde canlı varlıkların başında insan gelmektedir. Aslında ise hayvanların ve bitkilerin doğada binlerce çeşidi bulunmaktadır ve ekoleştiriyeye göre insanın onları öldürmeye, zararlı görmeye hakkı yoktur. İnsanlar doğal kaynakların sorumsuzca tüketilmesi ve tükenmesinde, toksik atıklarla kirlenmesinde, ormanların yok olmasında, doğadaki biyolojik zenginliğin azalmasında, iklim değişikliğinde suçlular. Biyosferde sadece insanoğlu dünyayı sınırlarla çevrelemekte, bu serhadler uğruna hemcinslerini öldürmektedir. Fakat onun çizdiği sınırlar da sadece kendisi için geçerli olmaktadır, Yeryüzünün, gökyüzünün diğer canlı varlıkları hür ve bağımsız şekilde dünyayı dolaşabilmekte, onun çizdiği sınırları umursamamaktadır. Bu bağlamda Kıbrıs şiirinde karşımıza çıkan mecazlar, metaforalar doğa-insan ikileminde de dikkat çekmektedir ve şiirde “dikenli teller” ifadesi yeşil metaforunun – Yeşil Hattın farklı bir anlam katmanı olarak ortaya çıkmaktadır.

Savaş adayı ikiye bölmüştür ve yıllardır insanlar değişen mevsimleri hüzensel ortamda karşılamakta ve bazı çevresel sorunları beraber yaşamaktalar. Şair bu bağlamda bir dağlalesinin çözebildiği labirint mecazıyla Kıbrıs sorununu bağdaştırmakta ve çözüm bulunursa yeniden birlikte baharların yaşanabilmesini ihtimal etmektedir:

Merak ederim:

Kaldırıp yerden kendimizi

Hiç selamlayabilecek miyiz baharın doğuşunu? (Kıbrıslırum, 2010: 39)

Çevre, savaş ve edebiyat üçgeninde Kıbrıslı Rum şairler yeşil metaforuyla değişik ekolojik sorunları dile getirmeye çalışmışlardır. Yukarıda kaydettiğimiz gibi yazınsal metinler, şiirler de çevre sorumluluğunun kazanılma yollarından biri olarak ele alınmıştır. Niki Marangu'nun “Güller” başlıklı şiirindeyse şiir yazmanın bile çaresizliği çözemediği vurgulanmış, her bir dünya vatandaşı gibi şairlerin de yeşil dünya uğruna bir gül/ağac dikmesinin gerekliliği kaydedilmiştir:

Şiir yazmak yerine

Yaprak biti ve tırtıl eşliğinde

Bahçeye güller diktim bu sene

Aziz Tomas`ın yaşlı evinden yüzyarpaklı gül,

Altmış-yapraklısı Midas`ın Frigya`dan getirdiği

Çin`den gelen sarı gül

O eski kentte son kalan ağaççıktan

Kurtarılan aşılık kesimler,

Ama özellikle de Haçlıların getirdiği Risa Gullica

(Damascane olarak da bilinen)

O enfes kokusuyla. (Kıbrıslırum, 2010: 82)

Fakat şair aşılık kesimlerden kurtarılabilinen bitkilerden de bahsetmiş ve giderek organik ve doğal tohum üretiminin de ekosistemde büyük bir sorun olduğuna dikkat çekmiştir. Daha sonraki satırlarda yaprak biti ve tırtıl metaforunun bir daha altını çizerek aslında doğada insanın verimlilik adına zararlı olarak görüp öldürdüğü, zehirli ilaçlarla mahvettiği böceklerin de ekosistemin bir parçası olduğunu vurgulamak istemiştir. Ekosistemde insanın gelip geçici olduğunun da altını çizen şair, biyosfere egosuyla zarar veren beşer oğluna kendini doğadan ve onun bütün öğelerinden kenarda görmemeyi tavsiye etmiştir:

Yaprak biti ve tırtıl,

Ayrıca, küçük örümcek, benekli gece kelebeği, yaprak-kemirici

Mayısböceği ve sürpüntü sineği

Ve tümünü yiyip yutan peygamber devesiyle birlikte

Yaprakları, taçyaprakları ve gökyüzünü paylaşacağız

*Hepimizin de gelip geçici olduğu
Bir harika bahçede.* (Kıbrıslırum, 2010: 82)

Şair bir harika bahçe olarak nitelendirdiği ekosisteme, daha doğrusu biyosfere bütüncül olarak bakmış ve değerlendirmiştir. Lefkos Zafiriu'nun "Şiir" adlı manzumesinde de çevre, savaş ve edebiyat üçgeni söz konusu edilmiştir. Şiir metaforu kuşlarla dolu bir bahçeyle özdeşleştirilmiştir. Savaş başlayacağı takdirde yuvalar yıkılacak, canlılar evsiz kalacak, şiir de tüfek ve kılıç sembolleriyle dolmuş olacaktır, fakat doğanın tüm unsurlarının yaşama hakkı bulunmaktadır:

*Kuşlarla dolu
Bir bahçedir şiir,
Eros'un, Mihalis'in
Anna'nın şarkısını söyler.
Tüm dünyayı içine alan
Bir yuvadır şiir.*

*Ama ne zaman ki yitirilir özgürlük
Tüfek ve kılıç
Haline gelir şiir.* (Kıbrıslırum, 2010: 90)

Yorgo Hristodulies'in "Kendini Tanımla" başlıklı şiirinde de ada için çok önemli olan yeşil metaforuna değinilmiştir. Yeşil hem Kıbrıs'ın doğasını, cennetten bir köşe olmasını ifade eden bir mecaz, hem de Yeşil Hat'ta atıfta bulunan bir ifadedir. Bu bağlantıda şairin aşağıdaki dizelerinde bahsedilen yeşil hem çevresel sorunların eşliğinde olan, aslında birçok ekolojik sorunlar yaşayan adanın yaralarını, hem de Yeşil Hattan önceki savaşları anımsatan bir mecaz olarak kullanılmıştır:

*Yeşilin ardında
Başka bir yeşil var.
İnsanların içinde
Başka insanlar var.
Sargıları çözüyorum.
Görmüyorsun beni.
Yaralıyım çünkü ben.* (Kıbrıslırum, 2010: 134)

Daha önce kaydettiğimiz gibi edebiyat da çevresel yaraları sarmak için bir çare olarak düşünülmüştür ve adalı şairler hem Kuzeyde, hem de Güneyde şiiri bu bağlamda ele almışlardır. "Savaşa yenik düşen bir ada olarak Kıbrıs'ta istikrarlı doğal yaşam sitemlerinin kurulamamış olması, savaşın çağlar boyunca devam eden bir süreç halini almış bulunması, burada yaşayan şairlerin bu olguya gözlerini kapamasını da engellemiştir" (Aylanç, 2018: 47) Gerçekten de hem Kıbrıs Türk, hem de Rum şiirinde çevresel farkındalığın sık sık dile getirilmesi aynı zamanda savaşın etkisinden kaynaklanmıştır.

Su metaforu ve ekolojik sorunlar: Kıbrıs adası Yeryüzünün su sorunuyla da en çok karşılaşılan bir bölgesidir. Bu bağlamda savaş ve sınırlar su sorununu da olumsuz yönde etkilemiştir. Savaş ve sınır sorunu Eli Peonidu'nun "Gel Gidelim Naime" şiirinde de dile getirilmiştir. Bu manzumede de engellerden bahsedilmiş, göçmenlik konuları ele alınmıştır. Belli olduğu üzere savaş zamanı ve sonrası Kıbrıs'ta göçler yaşanmış, birçok insan doğduğu yeri terketmiş ve bir daha dönememiştir. Yeşil ve su metaforu bu bağlamda Kıbrıs'ta bölünmüşlüğü de ifade etmiştir.

*Sana yazayım demiştim, fakat birden
Engeller geldi aklıma. Dil, mektuplar, pullar
Ve binlerce el mektubun içindeki
Çıplak ruhuma dokunacak.
Göçmen masasında duran iki kahve fincandan*

Başka bir şey kalmadı. (Kıbrıslırum, 2010: 53)

Makale başlığında belirtildiği gibi savaş ve göçler, aynı zamanda Kıbrıs adasını ikiye ayıran Yeşil Hat kendiliğinde çevresel sorunlara da neden olmuştur. Şair mecazi anlamda bir tarafta “süt”ün, diğer tarafta “su”yun kalmasına değinmiş, yukarıda belirttiğimiz gibi insanların sınırlarının kuşlara ve deniz canlılarına ait olmadığını da vurgulamıştır:

Küçük Kıbrısımız, beşiğinde uyuyan bir bebek

Başının üstünde kuşlar ve denizkızları dolaşiyor,

Bebek acıkınca benim göğsümde süt, susayınca

Senin göğsünde su. Eskiden olduğu gibi. (Kıbrıslırum, 2010: 53)

Savaşa ve çevresel sorunlara şiir aracılığıyla itiraz eden şair ağaç metaforuyla adalı köklerden ve umutlu barış çiçeklerinden de bahsetmiştir. Ağaç genelde Kıbrıs Rum şiirinde çevreyi temsil eden bir metafordur ve bu şiirde de savaş sonrası insanların yaşamına giren göç, tecrit, kayıp gibi yabancı sözcükleri de onun köküne gömerek savaş öncesi barış günlerine dönmeye umut eden şair beklentilerini dile getirmiştir:

Sana yazayım demiştim, fakat birden

Aramıza yabancı sözcükler girdi.

Göç, tecrit ve kayıplar.

O zamanlar ikimiz, bu sözcükleri küçümsüyorduk.

İkimiz, yanyana, avluda elişimize eğiliyorduk

İkimiz bu kelimeleri kitre ağacının köküne

Gömmüştük. Hayatımız bir elişi, bir ırmak

Bir kök, bir çiçek gibi akıp gidiyordu. (Kıbrıslırum, 2010: 53)

Daha sonraki mısralarda yine çevresel felaketten bahseden şair adanın en temel ekolojik sorunlarından olan su ihtiyacına değinmiştir. Su kıtlığı ovaların çöle dönüşmesine, yeşilliklerin kaybolmasına, yeşil bir ekosistemde bulunan tüm canlıların ölebilmemesine neden olabilmektedir. Yeşil Hatla ikiye bölünmüş Güney ve Kuzeyin dört gözle yağmuru beklemeleri de çevresel sorunlarla karşı karşıya olmalarından kaynaklanmaktadır. “Ülkede yarı kurak bir iklim şartları hüküm sürdüğü için cılız bitki örtüsü bulunmaktadır. Bitki örtüsü bakımından cılız olan bu ortamda, yabani hayvanlar için uygun ortamlar yoktur. Doğal ortamda gerekli besini bulamayan böcek ve çekirge gibi birçok hayvan tarım alanlarına yönelmesine sebep olmaktadır. Bu durum tarihi süreç içinde, Kıbrıs adasında tarımı en kötü etkileyen faktörlerin başında gelmektedir” (Mor, Çitçi, 2006: 35). Şiirlerde çevresel felaketleri etkileyen söz konusu faktörler aşağıdaki dizelerde dile getirilmektedir:

İkimiz de yağmuru bekliyorduk.

Çevremizde tuzlu deniz ve kurumuş kuyular

Eğilerek bu kuyulara, ruhumuza sesleniyorduk

Bir-iki deprem!

İki-üç açlık!

Üç-dört ateş!

Ve çekirgeler!

Ve yılanlar!

Ve dolu!

Fakat yağmur gelmiyordu. (Kıbrıslırum, 2010: 53)

Şiirden görüldüğü üzere dizelerde Kıbrıs'ta ekolojik sorunlara – suların kuruması, tatlı su kaynaklarının yoka çıkması, orman yangınlarına işaret edilmiştir. Adanın hem Kuzeyinde hem de Güneyinde doğal afetlerle birlikte ekolojik sorunların da aynı olması şairleri düşündürmüştür ve doğasal bütünlük ise Kıbrıs Rum şairlerini adada “barış rüzgarlarına doğru götürmekten” alıkoymamıştır. “Yarı kurak iklimin tesirinde bulunan KKTC'de suyun varlığı ve devamlılığı oldukça önem arz etmektedir. Ülkede 1990'lı yıllardan itibaren baş gösteren kuraklık, suyun aşırı ve bilinçsiz kullanılması su yetersizliğine neden olmuştur. Bu

süreçte gerek içme-kullanma gerek tarımsal sulama amacıyla yeraltından çok fazla su çekimi gerçekleştirilmiştir. Bu durum günümüzü de içine alan zaman diliminde gittikçe artan su sıkıntısını ortaya çıkarmıştır. Adada yıllık ortalama buharlaşma (1 m² alandan 2 m³ su buharlaşmakta) ve yağış miktarına bakıldığında yüzey sularının daha fazla gelişmesinin mümkün olamayacağı anlaşılmaktadır. Yararlanılacak temiz yerüstü kaynaklarının oldukça kısıtlı olması insanları yeraltı suyunu kullanmaya mecbur bırakmıştır” (Şenol, 2020: 86). İnsanların çözüm arayışlarında bulunmaması veya umursamazlığı ise doğadaki diğer varlıkları da çaresiz duruma düşürmüştür:

*Karıncalar susuzluktan çıldırışcasına
Deliklerine toprak taşıyorlar ve diri diri
Bu toprağın altına gömüyorlardı.
Muhtarlar, bir haberci seçmek için
Saatlerce uğraşıyorlar ve geleceği öğrenmek
İçin onu bilici mabetine gönderiyorlardı
Fakat mabet yıkılmıştı, bu son kardeş kavgasında
Bu ani ölümden, bu yabancılar akınında. (Kıbrıslırum, 2010: 54)*

Mabet şiirde barışı simgelemekle birlikte onun yıkılması ölümlere neden olmuştur. Görüldüğü üzere insanların kavgası / savaşlar ekosisteme zarar vermiştir. Şiirin devamında savaşta ölenlerin bile hala sorunun çözülmemesine ilişkin hayretleri de vurgulanmakla birlikte yine de “kuru ırmak/kuru otlar” ifadeleriyle çatışmaların çevresel krizleri de kendiliğinde getirmesi üzerinde durulmuştur.

*Ve sen gitin. Alıp başını kuzeye gittin
Kendi kendime soruyorum, benim yatağında
Nasıl uyuyabiliyorsun, benim hayallerimle nasıl
Arkadaşlık kurabiliyorsun?
Ve sen gittin, seni alıkoymak için hiç bir
Şey yapmadım. Sense karşı gelmedin.
Gel gidelim. Çorbamız soğumuştur.
Ölümler darılmazlar, yalnız hayret ederler
Her şeyin bitmediğine
Gel gidelim Naime. Önümüzde kuru
Bir ırmak, kuru otlar ve yükseklerde
Yusuvarlar, terli Ağustos güneşi. (Kıbrıslırum, 2010: 54)*

Adriana Erodakonu'nun “Deniz” adlı şiirinde ise su metaforu kırlangıçlarla birlikte işlenmiş ve yine de çevre ve savaş bağlamında hidrosferle biyosferin insan tarafından ortaya çıkmış dengesizliğinde canlıları tehdit eden sorunlar dile getirilmiş, deniz mecazıyla su sorununa değinilmiştir:

*Yıllardır yürüyoruz
Ama hala bulamadık denizi*

*Yol arzusu uyandıran
Ağrıyla yoğrulduk
Ama devam ediyoruz yürümeye,
Beyaz topraklı düz ovayı geçiyoruz.*

*Hiç duraksamadan, doğrudan
Yeşil günlere uçuyor kırlangıçlar.*

*Yıllardır yürüyoruz
Unuttu bizi*

Bir sözcük haline geldi deniz. (Kıbrıslırum, 2010: 114)

Yorgo Hristodulies`nin “Korku” başlıklı şiirinde ise çevresel sorunların ölümden bile zor olmasının altı çizilmiş, Güneş mecazıyla yine de su sorununa değinilmiştir:

Korkmuyorum ölümden.

Yakıcı güneşten korkuyorum.

Ağustos`un o korkunç sıcağından. (Kıbrıslırum, 2010: 132)

Kıbrıslı şairler birbiriyle örtüşen yeşil ve su metaforlarıyla savaşa karşı geldikleri gibi çevresel sorunları da dile getirmişlerdir. Bütün dünyada olduğu gibi adada da savaş, ekolojik sorunların oluşma nedenlerinden olmuştur.

Sonuç ve Değerlendirme

Kıbrıs adasında iki halk yaşamaktadır: Türkler ve Rumlar. 20. yüzyıla kadarki dönemde bu iki halk komşu toplumlar gibi yaşamış, özellikle Osmanlı döneminde sağlam ortamda barış ve huzur içinde ömür sürmüşlerdir. 1878 yılından sonra adada yeni politik gelişmeler yaşanmış, 1950`li yıllardan savaş ve çatışma yerine dönüşmüştür. Olumsuz politik olaylar ada halklarının huzurunu bozduğu gibi çevresel sorunları da tetiklemiştir. Terrorcu eylemlerle meşhur olan Grivas`ın kurduğu EOKA adlı teşkilat adada yeşil metaforunun anlamlarını olumsuz yönde etkilemiş, savaş su sorununu ortaya çıkaran nedenlerden olmuştur. On yıldan fazla süren savaş sürecinde ada halkları sonuçta Yeşil Hatla bölünen coğrafyalarda yaşamak zorunda kalmışlardır. Göçler başlamış, savaş mağduru olan binlerce insan durumdan etkilenmiştir. Savaş çevresel sorunların beraber çözülmesine fırsat vermemiştir. Özellikle de doğal kaynakların kullanılması konusunda anlaşmalara varılmamıştır. Kıbrıslı Rum şairler manzumelerinde çevre, savaş ve edebiyat üçgeninde konuya ilişkin görüşlerini ortaya koymuş, savaşın ada doğasına vurduğu zararları özellikle yeşil ve su metaforuyla dile getirmişlerdir.

KAYNAKÇA

Aylanç, M. (2018). Fikret Demirağ`ın Şiirlerine Ekoeleştirel Bakış. Folklor/Edebiyat, 24(96), 37-52.

Kıbrıslırum Şiir Antolojisi (2010). (Haz.: Gürgeç Korkmazel.) İstanbul, Paloma Yayınevi
Mor, A., Çitçi M. D. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti`nde Ekonomik Etkinlikler. Fırat
Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 1 Sayfa: 33-61, ELAZIĞ-2006

Özdağ, U. (2017). Çevreci Eleştiriye Giriş (Doğa, Kültür, Edebiyat). Ankara, Ürün Yayınları
Şenol, C. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti`nin Hidrografik Yapısı, Su Sorunu ve Çözüm
Önerileri. Kıbrıs Araştırmaları Dergisi, Bahar 2020, 21 (45), 77-98